

LA «CAUSA GENERAL» I EL REGISTRE CIVIL: FONTS PER A L'ESTUDI DE LA GUERRA CIVIL AL MARESME

INTRODUCCIÓ

La *Causa General* va ser encarregada pel govern franquista, a fi d'esbrinar com havia estat la repressió durant la Guerra Civil a la zona republicana. Se'n van publicar conclusions parcials, però no tinc constància que se'n fes una edició completa. Si bé n'hi ha còpies a alguns arxius municipals, es troba íntegrament a l'Archivo Histórico Nacional (Madrid) (AHN-M) i puc donar fe que el seu fons és un dels més consultats.

La primera vegada que el vaig poder veure va ser el 29 de juliol del 1986, amb un permís especial de la Fiscalia. Recordo que em va impressionar el fons fotogràfic de sacerdots i religiosos represaliats, on es podia constatar com se'ls havia tractat.

Els dies 13 i 20 de desembre de 2004 i 12 i 13 de juliol de 2005, vaig tenir l'ocasió de repetir la consulta de molts expedients de la *Causa General*, arrodonint la meua impressió sobre la riquesa del seu fons. Des del meu punt de vista, aporta informacions cabdals per entendre i estudiar la vida a la rereguarda republicana durant la guerra. En primer lloc, informa del personal polític, dels protagonistes, destaca la constitució de les milícies locals, la sortida dels voluntaris al front, sempre amb noms i dates. Destaca, al mateix temps, la repressió civil i religiosa, amb detalls i dates. Acte seguit, informa dels assassinats a la rereguarda, arribant a parlar de responsables materials. Esmenta les pèrdues de les parròquies i d'instituts religiosos i adjunta les valoracions fetes immediatament després de la guerra. Tot això és cabdal per entendre l'ambient, el clima que es vivia, les angúnies i el dolor que van patir moltes persones, que depassen en molt uns únics nuclis religiosos o polititzats per esdevenir una repressió social molt més extensa. A través d'informes o documentació confiscada, podem esbrinar col·lateralment l'abast de les confiscacions, de les col·lectivitzacions i de la marxa de l'economia de guerra. Finalment, podem intuir la repressió de la postguerra.

La *Causa General* no caducava en el temps, i no és pas tan estrany trobar informes de l'any 1965 o 1968 entre la paperassa final, on alguns exiliats demanaven tornar a casa.

Sempre defensaré la necessitat de consultar la Causa General i publicar-ne alguns extrems, atenent, però, algunes precaucions. En primer lloc, cal tenir molt present quines van ser les autoritats emissores, el període i la intencionalitat clarament inculpatòria que tenien molts informes, la qual cosa no els invalida pas, però sí que els sotmet a una necessària i detallada ponderació i mesura. Cal distingir les dades que tenen un valor general, d'aquelles que particularitzen. Per a mi, es poden publicar relacions de membres d'un comitè o llistats de milicians, però és, com a mínim, discutible detallar i citar autors d'actes delictius.

En aquest sentit, i seguint la dita catalana, es podria dir el pecat però no el pecador, servint sempre el respecte i el dret a l'honor de les persones. En qualsevol cas, fetes totes les observacions, a ningú no se li amaga que la *Causa General* és una font de primer ordre per comprendre una mica més les interioritats, els detalls particulars, del rerefons de la guerra.

És clar que té importància el motiu de la seva confecció i el bàndol que l'encarregà, però, si bé arriba parcial, abasta detalls d'allò més intensos a l'hora d'esmentar la repressió contra béns i persones, que, ben analitzats, ens permeten copsar globalment el tema, veure com rancúnies, fets passats, tenen, i encara més en petites poblacions, la seva importància per poder valorar aquests fets que, sense copsar els detalls, no ens permetrien d'aproximar-nos-hi o comprendre'ls.

LA «CAUSA GENERAL»

La relació de caixes i d'expedients de la *Causa General* per a tots els municipis del Maresme és aquesta:

1. Alella ⇒ 1595/6	16. Palafolls ⇒ 1587/10
2. Arenys de Mar ⇒ 1474/81; 1587/2; 1613/6; 1791/7; 1872/10	17. Pineda de Mar ⇒ 1587/11
3. Arenys de Munt ⇒ 1587/3	18. Premià de Dalt ⇒ 1595/19
4. Argentona ⇒ 1591/21	19. Premià de Mar ⇒ 1595/15
5. Cabrera de Mataró ⇒ 1595/8	20. Sant Andreu de Llavaneres ⇒ 1595/16
6. Cabriels ⇒ 1595/8	21. Sant Cebrià de Vallalta ⇒ 1587/14
7. Caldes d'Estrac ⇒ 1595/10	22. Sant Iscle de Vallalta ⇒ 1587/12
8. Calella ⇒ 1587/4	23. Sant Pol de Mar ⇒ 1587/16
9. Canet de Mar ⇒ 1587/6	24. Sant Vicenç de Montalt ⇒ 1595/20
10. Dosrius ⇒ 1595/11	25. Santa Susanna ⇒ 1588/2
11. Malgrat de Mar ⇒ 1587/9	26. Teià ⇒ 1596/1
12. El Masnou ⇒ 1595/12	27. Tiana ⇒ 1596/3
13. Mataró ⇒ 1595/13; 1718/1-16; 1747/1-3; 1872/10	28. Tordera ⇒ 1588/3
14. Montgat ⇒ 1596/2	29. Vilassar de Dalt ⇒ 1595/17
15. Òrrius ⇒ 1595/14	30. Vilassar de Mar ⇒ 1595/18

Font: *Causa General* (AHN-Madrid)

A la caixa 1474, expedient 81 (partit judicial d'Arenys de Mar) i a la 1747, expedients 1-3 (partit judicial de Mataró), s'hi troben el segon i tercer volums del llibre elaborat i publicat per la *Delegación Provincial de Información e Investigación de FET y de las JONS de Barcelona*, que informa dels estralls causats pels revolucionaris en alguns municipis del Maresme.

Altrament, als expedients de la *Causa General* per municipis, observem que aquests es fan prenent com a base quatre sèries de caixes de numèriques bàsiques: la sèrie del 1595 inclou els expedients de catorze localitats del partit judicial de Mataró. La sèrie 1587 inclou els lligalls de deu localitats del partit judicial d'Arenys de Mar. Finalment, tenim tres sèries més petites amb poques localitats: la 1596 inclou tres localitats –Montgat, Teià i Tiana–, la 1588 n'inclou dues –Santa Susanna i Tordera– i, finalment, la 1591 té una sola localitat, Argentona.

És evident, per tant, que tota la *Causa General* és sistèmica, es desenvolupa territorialment atenent els partits judicials i és universal, és a dir, ocupa tots els municipis. Els lligalls sempre inclouen els següents elements: a) Constitució de la *Causa*, obertura formal, conformació del fiscal i requisitòries als ajuntaments per tal que enviessin informació. b) Confecció dels fulls dels *estados* (1, 2 i 3) a càrrec de l'alcalde de la població, petició d'informació sobre enterraments i troballes de cossos. Fan esment als assassinats i a la destrucció de béns religiosos (parròquia, instituts religiosos, etcètera) amb una primera inclusió de dates, fets i responsables. Posteriorment, noves peticions i respostes complementàries dels ajuntaments van completant les dades, des d'adreces de parents de les víctimes, fins a dades dels possibles responsables físics dels fets, si bé els seus historials se'ls fa remuntar fins als Fets d'Octubre de 1934.

Les respostes dels ajuntaments seran, en alguns casos, molt minses, d'altres, molt extenses, tot dependrà de l'alcalde, de la informació disponible i de les ganes d'inflar-la. Els primers moments (1939-1942) tendeixen a carregar les tintes en els presumptes delictes, més tard (1943-), fins i tot, he trobat alguns casos en els quals hi ha una modificació a la baixa dels primers informes, trobant-se atenuants o matisant-se les possibles implicacions.

En relació a les peticions d'informacions complementàries o aclaridores, finalment s'adjunten, a vegades, proves de culpabilitat de responsables de la repressió i sempre hi trobem declaracions, davant del jutge, de familiars de les persones assassinades i declaracions de pèrdues materials a les esglésies, ermites i parròquies, conjuntament amb els corresponents peritatges.

És evident que tota la documentació té dues finalitats: la recerca i la inculpció dels responsables de la destrucció de béns privats de l'església i particulars o de la repressió contra persones; en aquest sentit, l'*estado* núms. 1, 2 i 3, sempre demanen pels autors dels fets, i les insistències del fiscal de la *Causa General* corroboren també aquesta intencionalitat última de la documentació recollida. També té la finalitat d'avaluar els danys produïts, particularment, a l'entitat més perjudicada, l'església catòlica.

La possibilitat de consulta és ara molt alta, però fa vint-i-tres anys no era pas així, hi havia moltes traves, resistències i burocràcia. Encara recordo quan vaig intentar la consulta per primera vegada, m'adreçaren a la fiscalia de l'Estat per tal d'omplir un formulari i rebre, tot seguit, l'autorització escrita. Aleshores, vaig poder consultar els lligalls de la *Causa General* que jo designés. Ara tot és molt més fàcil, només cal portar el carnet nacional d'investigador (que a Catalunya es pot treure a l'Arxiu de la Corona d'Aragó) i ja es pot accedir a la consulta.

Els darrers anys, l'Archivo Histórico Nacional ha iniciat una tasca d'escajar i formatar tots els plec de la *Causa General*, amb la qual cosa es podrà consultar per Internet, si bé suposo que, a causa de la naturalesa d'algunes dades i el necessari respecte per la imatge de les persones, s'introduiran limitacions.

EL REGISTRE CIVIL

A nivell dels registres civils interessa el llibre de defuncions, on es poden veure les estadístiques del nombre i les seves principals causes, esbrinar, per exemple, si hi hagué alguna epidèmia de tifus o bé l'augment d'alguna patologia. Al mateix temps, podem analitzar el registre de persones represaliades i visionar llocs i, fins i tot, objectes materials dels crims. Més endavant, serà una peça necessària per confeccionar les llistes de les persones mortes als bombardeigs o, sobretot, dels soldats morts al front. També són importants els llibres de naixements per al control dels noms nous, Ideal, Floreal, Acràcia, Germinal, Amor, Llibertat... i les dades estadístiques de naixements i, finalment, amb el llibre de matrimonis podem analitzar si n'hi hagué entre soldats internacionals i noies de les poblacions.

El registre civil, en concret els llibres de defuncions, aporten informacions importants en el tema de la repressió. Ens permet temporalitzar-la, esbrinar detalls personals de les víctimes, com l'estat civil, el nombre de fills, l'adreça, l'indret de seu occit i, a vegades, l'objecte amb el qual s'executà l'assassinat (arma blanca, arma de foc, objecte punxegut...). Podrem arribar a concloure que no sempre, però sí habitualment, la causa de la mort era per hemorràgia interna, provocada per arma de foc; en aquest sentit he trobat casos, especialment en indrets més agrícoles, que va ser una destrala, objectes contundents, etcètera.

Curiosament, trobarem que no sempre els mossens i religiosos ocupen el primer lloc en el nombre d'execucions, veurem també com els mesos més sagnants van ser l'agost i el setembre de 1936, amb una nova punta el mes de novembre d'aquell any. Se'ns referirà l'indret de la mort, si va ser o no enterrat. Sabem que a alguns indrets el comitè impedí la inscripció d'algun assassinat, convé que observem el moment de la inscripció del finat, si va ser el 1936-1939 o acabada la guerra, en aquest cas, segurament, relacionat amb l'expedient seguit per la *Causa General* i amb la introducció *Muerto gloriosamente por Dios y por España*, o una altra inscripció semblant. A destacar també que, sovint, les

inscripcions de desapareguts fetes durant la guerra eren rectificades i identificades durant la primera postguerra. Això es feia quan coincidien amb una persona concreta un seguit de detalls personals, com ara el dia de la desaparició, els testimonis visuals que determinaven el seu pas per una població o, sobretot, alguns objectes personals del finat, per exemple, un mocador amb unes inicials, un rellotge, una determinada vestimenta o un objecte ortopèdic. Aleshores, es posava nom i cognoms als desapareguts i, potser, s'ordenava la seva exhumació i el seu enterrament definitiu a la població d'origen.

Jordi Amat i Teixidó
Doctor en història contemporània

REGISTRO CIVIL DE

Tordera

DISTRITO

ANIL 1. DE MAR

Número 14

En la villa de Tordera

NOMBRE Y APELLIDOS

Ramon Gelada
Ruzaga

provincia de Barcelona, a las seis horas y _____ minutos del día veinte de junio de mil novecientos veintidós, ante D. José Bertran Guzmán, Jefe municipal y D. Juan Tomas Nubi, Secretario

Nota marginal:

Los testigos preconstituidos de don José Montilla Ruzaga, Jefe municipal, y don Juan Pascual Nubi, domiciliado en _____ de _____, respectivamente mayor y de estado
Atesta que los antes suscritos habiendo en el

lugar de autos presentes que a D. Ramon Gelada, falleció en la ciudad de Tordera el día seis de junio de 1922, casado con D. Antonia, a las _____ y _____ minutos, a

Tordera, hija de D. _____ y de D. _____, según resulta de la inscripción probatoria de Ramon Gelada, y reconocimiento practicado, y su cadáver habrá de recibir sepultura en el de Tordera del Convento de Calles

por lo que se practica en virtud de las diligencias preconstituidas en el Convento de Calles, según resulta de la inscripción probatoria de Ramon Gelada, y reconocimiento practicado, y su cadáver habrá de recibir sepultura en el de Tordera del Convento de Calles

man lo referido en los autos de que habiendo sido preconstituido como testigos, D. José Montilla Ruzaga Jefe municipal y D. Juan Pascual Nubi Secretario de Tordera el día veinte de junio de 1922 mayores de edad y vecinos de esta villa.

J. Tomas Nubi
Leído este acta, se lee con el del Juzgado y lo firman el Sr. Jefe municipal y el Secretario

de que certifica.
José Bertran
y Nubi
J. Tomas Nubi

Número 5

Nombre y Apellidos

Antonio Doltra Masferrer

En ⁽¹⁾ Palafolls, a veintidós de Agosto y once minutos del día once de Agosto de mil novecientos cuarenta, ante D. Manoel Bruja Juez municipal Suplente y D. Ramon Rubi Pons Secretario se procede a inscribir la defunción de A. Antonio Doltra Masferrer en viudez y soltero natural de Viñeres, hijo de D. Pedro Doltra Solá y de D. Francisca Masferrer Martí, domiciliado en Leida, de Casa Rectoral número 1, piso 1, de profesión carretero y de estado religioso Cura Pároco de aquella villa

falleció en Palafolls el día 12 de Agosto de 1986, a las seis y veinte minutos, a consecuencia de heridas por arma de fuego, cólico y abdomen según resultado de autopsia practicada en sala y diligencia que se levantó el día de hoy y reconocimiento practicado, y su cadáver habrá de recibir sepultura en el Cementerio de Palafolls previa autorización gubernativa.

Esta inscripción se practica en virtud de testimonio de esta orden de la J. Policial y manifestación personal de la Srta. Doltra Olivera consignándose además que se ignora si otorgó testamento

habiéndola presenciado como testigos D. José M. Pons y Gusi Gual y D. Pedro Capellera, mayores de edad y vecinos de Aranya de mar y Viñeres respectivamente.

Leído este acta, se selló con el del Juzgado y la firma el señor Juez, los testigos ⁽²⁾ y el manifestante de que certifico ⁽³⁾

[Handwritten signatures and stamps]

Muerto gloriosamente por Dios y por España 21

REGISTRE CIVIL D

DISTRICTE

MATARÓ

Número 5

Nom i Cognoms

Desconegut

La cumplimentació de aquest acta... el 7 de juny de 1939, se han conformat... el 19 de setembre, els seus 55 anys i 6 dies...

El 7 de juny de 1939... el 19 de setembre... el 19 de setembre...

El 19 de setembre de 1939... el 19 de setembre...

A 11 Dotze (Barcelona) a les dotze... minuts del tres se recombre... del mil nou cents trenta-dos, davant del senyor Miguel Nogueras Fontseca... i del senyor Josep Maria Puada... Secretari... és inscrita la defunció de un desconegut d'edat 55 anys d'edat, natural d... fill del senyor... i de la senyora... domicili a... número... de professió... i estat... morí a... el dia dotze de setembre a primera hora de la tarda... minuts, a conseqüència d'hemorragia cerebral (per impacte d'arma de foc), segons resulta de... i reconeixement pràcticat; el seu cadàver haurà de rebre sepultura al Cementiri de...

Aquesta inscripció és feta en virtut d'...

cal consignar encara que el difunt vestia trage de llana color marró, jaqueta de llana gris, sabates i mitjons negres i camisa de fil color crem

L'han presenciada com a testimonis el senyor Joan Julià i Nogueras... i el senyor Andreu Llanús... majors d'edat i veïns de...

Llegida aqueste acta, és marcada amb el segell del jutge i signada pel senyor jutge, els testimonis...

Jo, el Secretari, en certifico... Andreu Llanús